

Науково-дослідний економічний інститут

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

**Збірник наукових праць
№ 12 (127)**

Київ 2011

Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць
Вип. 12 (127) / Наук. ред. І.Г. Манцуров. – К., 2011. – 202 с.

Рекомендовано Вченою радою НДЕІ

Збірник статей присвячено науковим здобуткам молодих науковців — аспірантів та здобувачів наукових ступенів кандидата та доктора економічних наук. Він охоплює широкий спектр проблем із таких напрямів:

- макроекономічні аспекти сучасної економіки;
- інноваційно—інвестиційна політика;
- економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності;
- розвиток регіональної економіки;
- соціально—трудова проблеми.

Розраховано на науковців і спеціалістів, які займаються питаннями управління економікою та вивчають теорію та практику формування ринкових відносин в Україні.

Відповідно до постанови Президії ВАК України від 14 жовтня 2009 р. №1—05/4 даний збірник віднесено до наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (перелік №1, розділ «Економічні науки»).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

І.Г. МАНЦУРОВ, доктор економічних наук, професор (науковий редактор)
І.К. БОНДАР, доктор економічних наук, професор (заст. наукового редактора)
В.Ф. БЕСЕДІН, доктор економічних наук, професор
В.М. ЛИЧ, доктор економічних наук, професор
В.І. ПИЛА, доктор економічних наук, професор
О.Ю. РУДЧЕНКО, доктор економічних наук, професор
О.С. ЧМИР, доктор економічних наук, професор
А.О. СІГАЙОВ, доктор економічних наук, професор
М.М. ШАПОВАЛОВА, кандидат економічних наук

РЕЦЕНЗЕНТИ

Ю.В. ГОНЧАРОВ, доктор економічних наук, професор

Формування ринкових відносин в Україні, 2011. Реєстраційний № KB 5350

© Науково—дослідний економічний інститут, 2011

Ситуація, що сформувалася на ринку м'яса та м'ясопродуктів, дає нові можливості для підприємств м'ясопереробної галузі, які необхідно правильно використати, розподіливши власний маркетинговий потенціал на найближчі роки, сформувавши чіткий маркетинговий план по управлінню маркетинговими ресурсами.

Висновки

Негативний вплив на розвиток м'ясопереробної галузі дефіциту вітчизняної сировини та підвищення витрат на її постачання, а також дистрибуцію готової продукції. Так, дефіцит м'яса у 200–300 тис. тонн в рік, який виник унаслідок зменшення поголів'я худоби (особливо ВРХ) і падіння її продуктивності, викликав підвищення цін на внутрішньому ринку України, зниження завантаження вітчизняних переробних підприємств і, як наслідок, втрату ними конкурентних переваг. Посилилися обмеження рівня державної підтримки тваринництва через жорсткі, з точки зору вітчизняних товаровиробників, умови міжнародної торгівлі, що прийняла Україна зі вступом до СОТ. Теперішні умови членства України у СОТ поглибили дефіцит сировини для переробників м'яса, що позначилося на споживчих цінах на м'ясні продукти. Однак ми вважаємо, що такі умови сприятимуть розвитку підприємств, за рахунок стимулювання процесів оптимізації їхньої діяльності. В таких ринкових умовах, що склалися в Україні, особливо гостро постає питання залучення додаткових ресурсів, зокрема і ефективність використання маркетингового потенціалу підприємства. Попри погіршення торговельних умов зі вступом до СОТ підприємства м'ясопереробної галузі отримали додаткові ринкові можливості за рахунок

лібералізації режиму доступу вітчизняних експортерів до зовнішніх ринків, адже вітчизняні підприємства спроможні використати ці умови для прискорення внутрішніх структурних реформ.

Література

1. Бойко В.І. Ринок м'яса: проблеми формування ресурсного потенціалу / В.І. Бойко // Економіка АПК. – 2009. – № 11. – С. 97–102.
2. Гримак А.В. Економічна сутність та об'єктивна необхідність формування ринку продукції м'ясного скотарства / А.В. Гримак // Мясной бизнес. – 2009. – № 1. – С. 74–76.
3. Гончарова Н. Анализ конъюнктуры регионального рынка мясопродуктов / Н. Гончарова // Международный сельскохозяйственный журнал. – 2006. – № 5. – С. 52–53.
4. Гутник Б.Е. Рынок мяса и современный потребитель / Б.Е. Гутник, А.Н. Захаров // Все о мясе. – 2005. – № 4. – С. 60–62.
5. Кучеренко Т.М. Ринок м'яса овець і кіз / Т.М. Кучеренко // Мясной бизнес. – 2006. – № 11. – С. 26–29.
6. Мудрак Р. Чинники цінової динаміки на ринку м'яса та м'ясопродуктів / Р. Мудрак // Економіка України. – 2009. – № 9. – С. 67–78.
7. Поліщук Д. Імпорт витісняє вітчизняне / Д. Поліщук // Аграрний тиждень. – 2009. – 23.11–29.11. – С. 5.
8. Свиноус І.В. Щодо проблеми конкурентоспроможності українських м'ясопродуктів / І. Свиноус // Вісник БДАУ. – 2009. – 23.11–29.11. – С. 37.
9. <http://zaxid.net/newsua/2010/10/12/224858>
10. http://brc.undp.org.ua/img/publications/meat_BRA-AC-09082010.pdf

Л.В. ШІРІНЯН,

к.е.н., доцент, докторант, Науково-дослідний фінансовий інститут Академії фінансового управління Міністерства фінансів України

Оцінка впливу конкуренції на макроекономічні показники страхової галузі України

У роботі висунуто і перевірено гіпотези щодо впливу конкуренції страховиків на макроекономічні показники страхової галузі на основі розрахунку обсягів чистих премій, чистого доходу від страхової діяльності, валових премій і активів. Виконано регресійний аналіз для виявлення залежності обсягів доходів і премій, ємності страхового ринку від концентрації найбільших страховиків і індексу Герфіндала–Гіршмана.

Ключові слова: страховий ринок, премії, дохід, активи, регресійний аналіз, конкуренція, ємність, індекс Герфіндала–Гіршмана, концентрація.

В работе выдвинуты и проверены гипотезы относительно влияния конкуренции страховщиков на макроекономические показатели страховой отрасли на основе расчета объемов чистых премий, чистого дохода от страховой деятельности, валовых премий и активов. Выполнен регрессионный анализ для выявления зависимости объемов доходов и премий, емкости страхового рынка от концентрации самых крупных страховщиков и индекса Герфиндала–Гиршмана.

Ключевые слова: страховой рынок, премии, доход, активы, регрессионный анализ, конкуренция, емкость, индекс Герфиндала–Гиршмана, концентрация.

It have been suggested and tested hypotheses concerning the influence of the competition of insurers on macro-economical activities of the insurance industry of the country on the basis of calculation of net revenue, net and gross premiums and assets. A regressive analysis is performed for the determination of the dependence of the revenue volumes and insurance premiums, insurance market penetration on the concentration of the biggest insurers and Herfindahl–Hirshman index.

Keywords: insurance market, premiums, revenue, assets, regressive analysis, competition, penetration, Herfindahl–Hirshman index, concentration.

Постановка проблеми. Конкуренція є необхідною умовою ефективного функціонування будь-якого ринку, в тому числі страхового. Ступінь впливу конкурентних механізмів на ефективність діяльності значною мірою залежить від контролю з боку держави за процесами концентрації і запобігання монополізації ринків. Проте дуже важливим є питання своєчасного та обґрунтованого втручання держави у означені процеси, адже страховий ринок України розвивається з притаманними для нього особливостями. Якщо в країнах з ринковою економікою вже склалася дієва система антимонопольного законодавства, яка дає змогу запобігати появі монополістів, то в Україні поки відсутня єдина методика визначення ринкової конкуренції на ринку страхових послуг [1].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. У зарубіжних публікаціях автори П. Хадвік (P. Hardwick) [2], І. Ма (Y.–L. Ma) [3], Ж. Кук (J. Cooke) [4], Г. Мурат (G. Murat) [5] розглядають розвиток окремих аспектів проблеми: ефект глобалізації, участь міжнародних страховиків в іноземних ринках, залежність попиту на страхування від демографічної ситуації і ВВП, бар'єри, що пов'язані з транснаціональним страхуванням, конкуренцію на основі порівнянь структури активів страховиків. Експерти Світового банку під керівництвом К. Торбун (C. Thorburn) [6] дослідили для 100 країн з перехідною економікою концентрацію на основі використання індексу Герфіндала–Гіршмана (Herfindahl–Hirshman). У вітчизняній фаховій літературі практично не порушувалося питання впливу конкуренції на ефективність діяльності ринку страхових послуг. Лише обмежене коло вітчизняних фахівців, серед яких можна назвати В.Д. Бігдаша [7], О.О. Гаманкову [8], А.М. Єрмошенко [9], О. Залєтова [10], Л.В. Нечипорук [11], В.М. Фурмана [12], Я.П. Шумелду [13], досліджувало деякі аспекти конкуренції на вітчизняному страховому ринку. Але здебільшого у працях науковців наводиться критичний огляд чинної системи оцінювання конкурентоспроможності страхового ринку, порівняння її із зарубіжними методиками, виявлення причин відсутності жорсткого контролю з боку держави за процесами монополізації. На нашу думку, для ефективного моніторингу українського страхового ринку і побудови дієвого антимонопольного механізму необхідна більш глибока оцінка та науково обґрунтовані розрахунки рівня конкурентоспроможності

страхового ринку, щоб можна було чітко визначити межі втручання державного регулятора не тільки на стадії банкрутства компаній, а й на всіх стадіях їх функціонування.

Метою статті є аналіз впливу конкуренції страховиків на макроекономічні показники страхової галузі України.

Виклад основного матеріалу

Основні фактори конкурентоспроможності ринку і параметри дослідження

Для аналізу ми використали показники валових премій (ВП) і чистих премій (ЧП – валові премії за мінусом коштів із перестраховування всередині країни для виключення подвійного рахунку) всіх страховиків України з офіційних річних звітів Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (до липня 2011 року – Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України, далі по тексту Держфінпослуг) за всі роки роботи регулятора і дані Міністерства фінансів України [14].

У зв'язку з тим, що показник «Страхові премії» не відображений в офіційній публікованій звітності окремо взятої страхової компанії, ми провели аналіз на основі показника «Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» (рядок 010 форми 2 графа 3), врахувавши їх схожу за характером поведінку та часову динаміку. Цей показник фактично являє собою зароблені страхові платежі і характеризує дохід від страхової діяльності. За аналогією з прийнятою Держфінпослуг України термінологією надалі ми називатимемо цей показник чистим доходом (ЧД). Також ми використали показник «Актив» (рядок 280 форми 1 графа 4), який характеризує розмір коштів страхової компанії. Це дало нам змогу систематизувати для наукового дослідження величезний обсяг статистичного і фактичного матеріалу за останнє десятиліття і визначити:

- концентрацію (CR) на ринку найбільших страховиків за різними критеріями;
- ємність страхового ринку (η) як частку страхування у загальному обсязі ВВП країни;
- ступінь конкуренції на ринку за допомогою індексу Герфіндала–Гіршмана (HHI).

Використовуючи отриману таким чином інформацію, ми побудували наступний аналіз поведінки кожного показника η , HHI і CR на основі: чистих страхових премій (ЧП), валових страхових премій (ВП), чистого доходу (ЧД), активів (А).

Перейдемо до детального розгляду нашої пропозиції стосовно розрахунку названих показників.

Важливість страхової галузі для країни демонструє такий найважливіший показник, як ємність страхового ринку, який розраховують як частку страхування у загальному обсязі ВВП країни. Наявна офіційна інформація дає змогу розглянути різні можливості для визначення рівня ємності страхового ринку. Ємність страхового ринку за обсягом чистих премій $\eta_{\text{ЧП}}$, за обсягом валових премій $\eta_{\text{ВП}}$, за обсягом чистого доходу $\eta_{\text{ЧД}}$, за обсягом активів $\eta_{\text{А}}$ визначатимемо відповідно як частку обсягу чистих страхових премій, частку

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

обсягу валових страхових премій, частку обсягу чистого доходу, частку обсягу активів всіх страховиків у загальному обсязі ВВП країни.

Іншим важливим показником є ступінь монополізації ринку. Зазвичай використовують коефіцієнт концентрації, який розраховується як питома частка премій суб'єктів господарювання у загальному обсязі премій з подальшим ранжуванням отриманих значень. Виходячи з наявних даних можна визначити коефіцієнт концентрації CR_3 для перших трьох найбільших страховиків на ринку:

- концентрація $CR_{ЧП}$ за обсягом чистих премій;
- концентрація $CR_{ЧД}$ за обсягом чистого доходу від страхової діяльності;
- концентрація $CR_{ВП}$ за обсягом валової премії;
- концентрація $CR_{АП}$ за обсягом активів.

Третім важливим показником, що характеризує стан конкуренції на ринку є індекс Герфіндаля–Гіршмана, який визначається як сума квадратів часток обсягу діяльності певного страховика у загальному обсязі діяльності всіх страховиків на ринку. За пропозицією автора індекс Герфіндаля–Гіршмана можна визначати за валовими преміями $HNI_{ВП}$, за чистими преміями $HNI_{ЧП}$, за чистим доходом $HNI_{ЧД}$, за активами HNI_A відповідно як суму квадратів валових премій, суму квадратів чистих премій, суму квадратів чистих доходів, суму квадратів активів окремих страховиків у

загальному обсязі валових премій, чистих премій, чистих доходів, активів, відповідно.

Визначені таким чином показники, на нашу думку, дають змогу виконати всебічний аналіз стану страхового ринку України і виявити особливості, що притаманні його функціонуванню.

Вплив конкуренції на ефективність страхової діяльності

Розглянемо взаємозв'язок між обсягом премій та індексом Герфіндаля–Гіршмана HNI за допомогою даних по страховому ринку України за останнє десятиріччя. Кореляцію значень чистих премій ЧП і валових премій ВП від HNI показано на рис. 1а–б. Можна побачити спадну функціональну залежність для всіх отриманих рівнянь лінійної регресії. Аналогічно виявляється залежність чистого доходу ЧД від величин HNI , розрахованими нами за різними критеріями (рис. 1в).

Отже, отримуємо перший новий важливий результат: 1) чим більшим є значення індексу Герфіндаля–Гіршмана, тим меншими є обсяги премій і доходів від страхової діяльності на ринку України і 2) чим меншим є значення індексу Герфіндаля–Гіршмана, тим більшими є обсяги премій і доходів від страхової діяльності на вітчизняному ринку страхових послуг. Нагадаємо, що індекс Герфіндаля–Гіршмана відповідає за рівень конкуренції в країні. Тому з отриманого після проведення регресійного аналізу результату випливає вис-

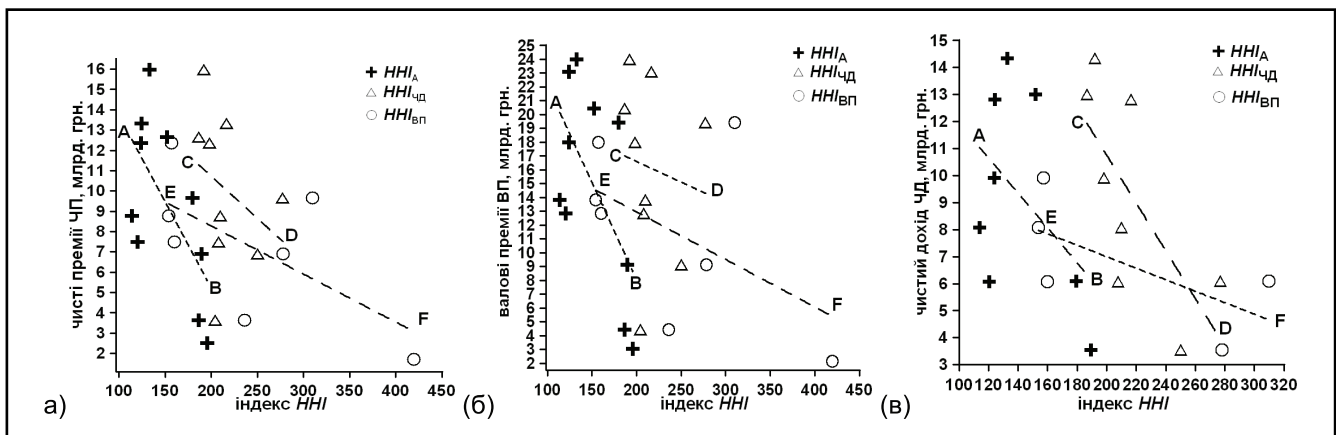

Рисунок 1. Залежність обсягів премій і чистих доходів від значення індексів Герфіндаля–Гіршмана за різними критеріями: за валовими преміями $HNI_{ВП}$, за чистим доходом $HNI_{ЧД}$, за активами HNI_A

Таблиця 1. Рівняння кореляційно–регресійної залежності премій страхових компаній України за останнє десятиріччя від величини індексів Герфіндаля–Гіршмана

Показник	Фактор	Рівняння апроксимаційної залежності	Позначення лінії на рисунку	Середні значення параметрів на інтервалі рівняння
Чисті премії, ЧП, млрд. грн.	HNI_A	$ЧП = -0.085HNI_A + 22.23$	AB на рис. 1а	$ЧП = 9.33$, $HNI_A = 151.8$
	$HNI_{ЧД}$	$ЧП = -0.041HNI_{ЧД} + 19.01$	CD на рис. 1а	$ЧП = 10.09$, $HNI_{ЧД} = 215.72$
	$HNI_{ВП}$	$ЧП = -0.023HNI_{ВП} + 13.08$	EF на рис. 1а	$ЧП = 7.21$, $HNI_{ВП} = 244.96$
Валові премії, ВП, млрд. грн.	HNI_A	$ВП = -0.140HNI_A + 36.15$	AB на рис. 1б	$ВП = 14.83$, $HNI_A = 151.8$
	$HNI_{ЧД}$	$ВП = -0.030HNI_{ЧД} + 22.56$	CD на рис. 1б	$ВП = 16.14$, $HNI_{ЧД} = 215.72$
	$HNI_{ВП}$	$ВП = -0.034HNI_{ВП} + 19.83$	EF на рис. 1б	$ВП = 11.41$, $HNI_{ВП} = 244.96$
Чистий дохід, ЧД, млрд. грн.	HNI_A	$ЧД = -0.065HNI_A + 18.40$	AB на рис. 1в	$ЧД = 9.24$, $HNI_A = 141.94$
	$HNI_{ЧД}$	$ЧД = -0.088HNI_{ЧД} + 28.42$	CD на рис. 1в	$ЧД = 9.24$, $HNI_{ЧД} = 217.18$
	$HNI_{ВП}$	$ЧД = -0.021HNI_{ВП} + 11.25$	EF на рис. 1в	$ЧД = 6.75$, $HNI_{ВП} = 211.79$

новок, що чим меншою є конкуренція в Україні, тим меншим є обсяг зібраних страхових премій і отриманих доходів вітчизняних страховиків.

Детальну інформацію щодо функціональної залежності обсягів коштів у страхуванні від індексу Герфіндаля–Гіршмана приведено у табл. 1.

Виявлена кореляція показує, що вплив конкуренції страховиків:

- для ЧП є більш суттєвим за активами ($\text{ЧП} \sim 0.085 \text{HHI}_A$), ніж за чистим доходом ($\text{ЧП} \sim 0.041 \text{HHI}_{\text{ЧД}}$);
- для ВП є більш суттєвим за активами ($\text{ВП} \sim 0.140 \text{HHI}_A$), ніж за валовими преміями ($\text{ВП} \sim 0.34 \text{HHI}_{\text{ВП}}$);
- для ЧД є більш суттєвим за чистим доходом ($\text{ЧД} \sim 0.088 \text{HHI}_{\text{ЧД}}$), ніж за активами ($\text{ЧД} \sim 0.065 \text{HHI}_{\text{ЧД}}$);

Заслугує на увагу той факт, що на індекс Герфіндаля–Гіршмана HHI суттєво впливає кількість страховиків. Наші дослідження показують обернену залежність між індексом Герфіндаля–Гіршмана HHI і кількістю страховиків: чим біль-

шою є кількість страховиків, тим меншим є значення індексу HHI , тобто рівень конкуренції є вищим. Виходячи з цього не можна погодитися з деякими існуючими думками щодо необхідності зменшення кількості страховиків на ринку. Для вітчизняного страхового ринку пряме зменшення кількості страховиків за інших незмінних умов може призвести до погіршення конкуренції і зменшення загального обсягу доходів.

Окремий аналіз щодо взаємозв'язку між преміями, чистим доходом і концентрацією CR_3 перших трьох найбільших страховиків показав, що збільшення концентрації також супроводжується зменшенням обсягів премій і чистих доходів від основної операційної діяльності (рис. 2). Такий результат свідчить, що чим більш монополізованим є український страховий ринок, тим меншими стають обсяги премій і доходів у страхуванні.

Для повноти опису ми розглянули взаємозв'язок між концентрацією на ринку найбільших страховиків і значенням індексу Герфіндаля–Гіршмана у кожному році. В результаті

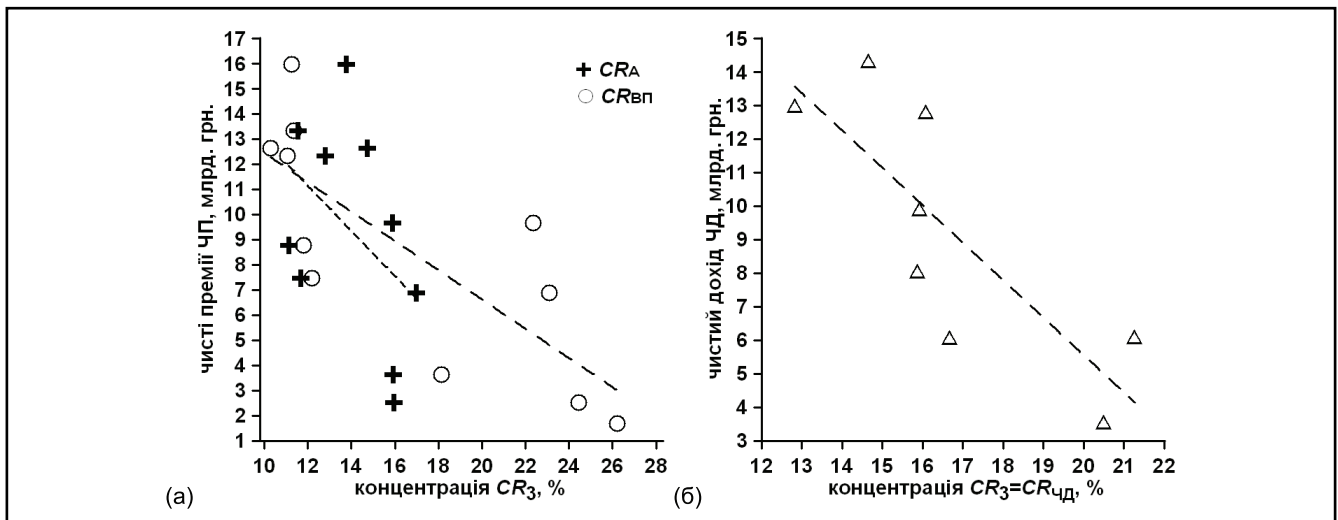

Рисунок 2. Залежність обсягів премій і чистих доходів від концентрації CR_3 : (а) – за валовими преміями $\text{CR}_{\text{ВП}}$, за активами CR_A , (б) – за чистим доходом $\text{CR}_{\text{ЧД}}$

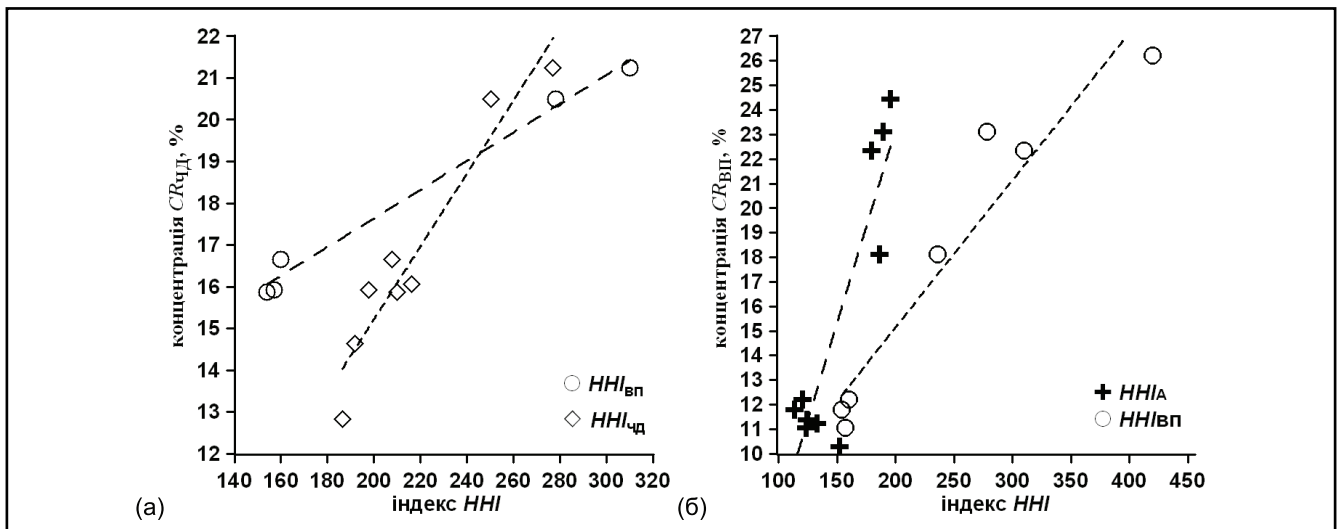

Рисунок 3. Взаємозалежність між концентрацією CR_3 та індексом Герфіндаля–Гіршмана: за валовими преміями $\text{CR}_{\text{ВП}}$ і $\text{HHI}_{\text{ВП}}$, за активами HHI_A , за чистим доходом $\text{CR}_{\text{ЧД}}$ і $\text{HHI}_{\text{ЧД}}$

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

отримали майже пропорційну залежність (рис. 3), яка демонструє той факт, що чим більшим є значення індексу Герфіндаля–Гіршмана (чим нижчою є конкуренція на ринку), тим більшою є концентрація CR_3 (отже, вище ступінь монополізації ринку).

Перейдемо до дослідження найбільш важливого для макроекономічного аналізу взаємозв'язку між ємністю страхового ринку і рівнем конкуренції на ринку. Ми перевіряли гіпотезу щодо наявності залежності показника ємності η від показника HNI . Отримані результати можна виокремити на

два випадки: 1) обернений причинно–наслідковий зв'язок між ємністю страхового ринку η і показником Герфіндаля–Гіршмана; 2) прямий причинно–наслідковий зв'язок між цими показниками.

У випадку оберненого причинно–наслідкового зв'язку ємності η і показника HNI маємо спадну функцію лінійної регресії (рис. 4), що означає, що чим більшою є конкуренція на ринку (меншим є індекс HNI), тим вище ємність і тим більш важливу роль відіграє страхова галузь у країні. Іншими словами, чим більшою є ступінь монополізації, тим мен-

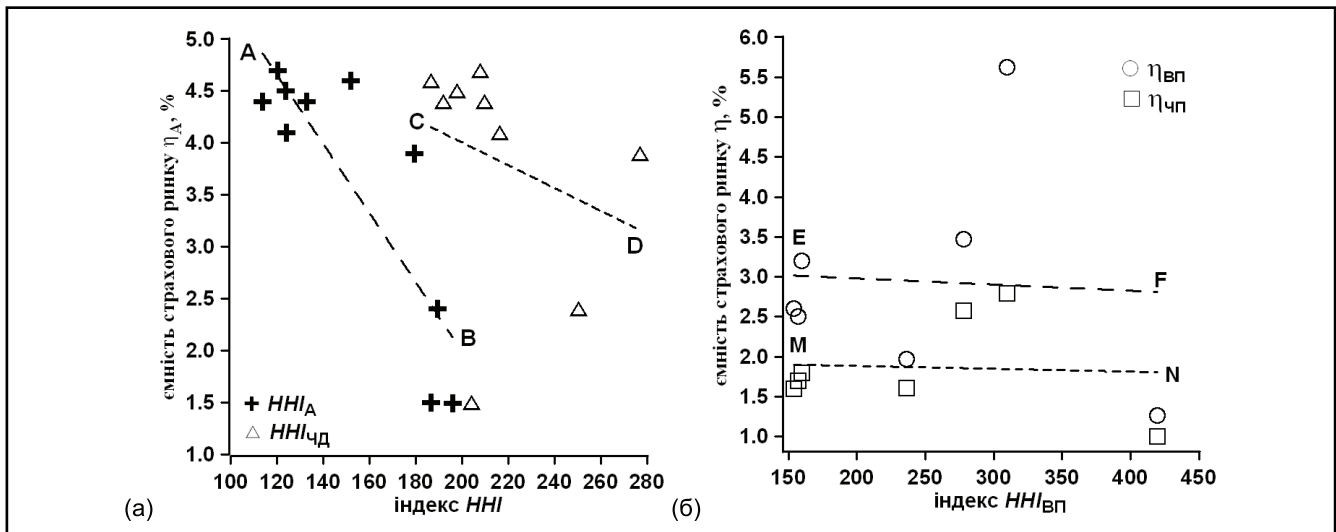

Рисунок 4. Взаємозв'язок між ємністю страхового ринку України та індексом Герфіндаля–Гіршмана

Таблиця 2. Рівняння кореляційно–регресійної залежності ємності страхового ринку від індексів Герфіндаля–Гіршмана

Ємність страхового ринку, %	Фактор	Рівняння залежності	Позначення лінії на рис. 4	Середні значення параметрів на інтервалі рівняння
η_A	HNI_A	$\eta_A = -0.0333HNI_A + 8.65$	AB на рис. 4а	$\eta_A = 3.60$, $HNI_A = 151.80$
	HNI_{CD}	$\eta_A = -0.0110HNI_{CD} + 6.20$	CD на рис. 4а	$\eta_A = 3.83$, $HNI_{CD} = 215.72$
η_{CP}	HNI_{VP}	$\eta_{CP} = -0.0004HNI_{VP} + 1.95$	MN на рис. 4б	$\eta_{CP} = 1.87$, $HNI_{VP} = 244.96$
η_{VP}	HNI_{VP}	$\eta_{VP} = -0.0008HNI_{VP} + 3.13$	EF на рис. 4б	$\eta_{VP} = 2.94$, $HNI_{VP} = 244.96$

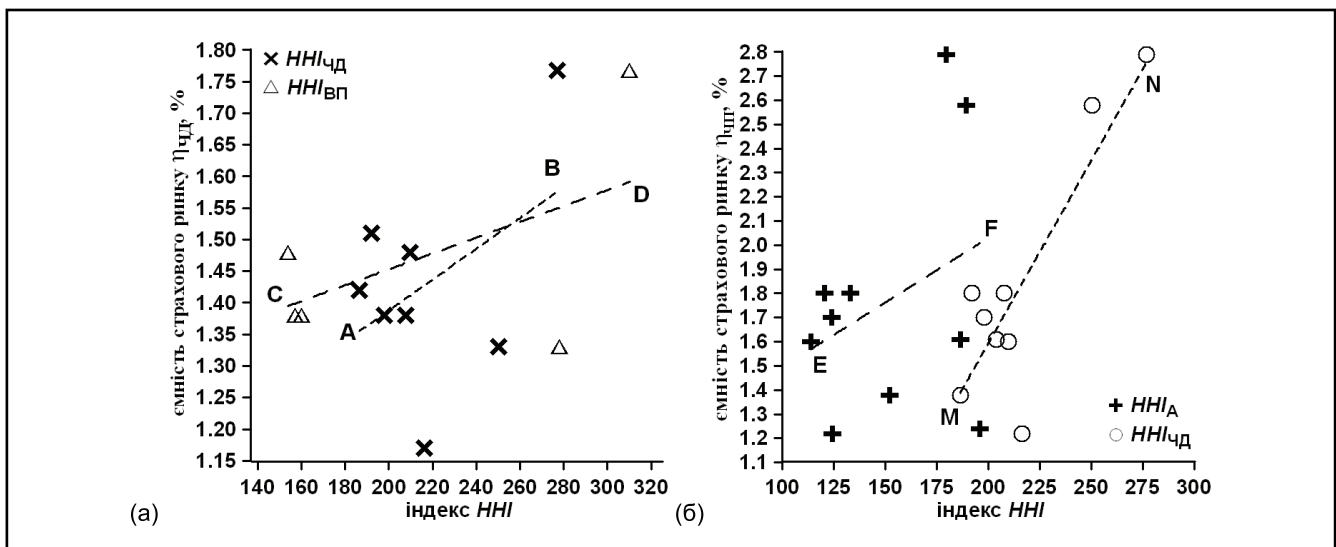

Рисунок 5. Взаємозв'язок між ємностями страхового ринку України η_{CP} і η_{CD} та індексом Герфіндаля–Гіршмана за різними критеріями

Таблиця 3. Рівняння кореляційно-регресійної залежності ємності страхового ринку від індексів Герфіндаля-Гіршмана

Ємність страхо- вого ринку, %	Фактор	Рівняння залежності	Позначення лінії на рис. 5	Середні значення параме- трів на інтервалі рівняння
$\eta_{\text{чд}}$	$HNI_{\text{чд}}$	$\eta_{\text{чд}}=0.0024HNI_{\text{чд}}+0.90$	AB на рис. 5а	$\eta_A=1.43, HNI_{\text{чд}}=217.19$
	$HNI_{\text{вп}}$	$\eta_{\text{чд}}=0.0013HNI_{\text{вп}}+1.20$	CD на рис. 5а	$\eta_A=1.47, HNI_{\text{вп}}=211.79$
$\eta_{\text{чп}}$	HNI_A	$\eta_{\text{чп}}=0.0053HNI_A+0.96$	EF на рис. 5б	$\eta_{\text{чп}}=1.77, HNI_A=151.80$
	$HNI_{\text{чд}}$	$\eta_{\text{чп}}=0.0151HNI_{\text{чд}}-1.43$	MN на рис. 5б	$\eta_{\text{чп}}=1.83, HNI_{\text{чд}}=215.72$

шою є частка страхового ринку у ВВП країни. Відповідні апроксимаційні співвідношення приведено у табл. 2.

Результати, приведені в табл. 2 і рис. 4, свідчать про слабку кореляцію між індексами $\eta_{\text{чп}}$ і $HNI_{\text{вп}}$, $\eta_{\text{вп}}$ і $HNI_{\text{вп}}$ і більш сильну – між η_A і $HNI_{\text{чд}}$ (CD на рис. 4а), η_A і HNI_A (AB на рис. 4а). Отже, аналіз свідчить, що досить суттєвими є вплив індексу HNI_A за активами страховиків і індексу $HNI_{\text{чд}}$ за чистим доходом. Водночас використання валових страхових премій та індексу Герфіндаля-Гіршмана $HNI_{\text{вп}}$ не є показовим для дослідження впливу конкуренції на ємність страхового ринку. Саме тому гадається недоцільним подання в офіційних звітах Держфінпослуг України висновків про стан конкуренції на ринку страхування, отриманих на базі страхових премій і індексу Герфіндаля-Гіршмана, розрахованого за валовими преміями. Порівняння валових і чистих страхових премій є корисним для аналізу перестраховування. В середньому ЧП становлять 50% ВП, що означає, що пересічний страховик 50% премій передає у перестраховування.

У випадку прямого причинно-наслідкового зв'язку ємності η і показника HNI маємо зростаючу функцію лінійної регресії. Така поведінка спостерігається для ємності $\eta_{\text{чп}}$ і $\eta_{\text{чд}}$ щодо $HNI_{\text{чд}}$ (рис. 5). Вирази для відповідних лінійних рівнянь регресії приведено у табл. 3.

Результати, приведені в табл. 3, свідчать про досить слабку кореляцію між індексами $\eta_{\text{чд}}$ і $HNI_{\text{вп}}$, $\eta_{\text{чд}}$ і $HNI_{\text{вп}}$, $\eta_{\text{чп}}$ і HNI_A та більш сильну – між $\eta_{\text{чп}}$ і $HNI_{\text{чд}}$ (MN на рис. 5б). Це означає, що індекс Герфіндаля-Гіршмана $HNI_{\text{чд}}$ за чистим доходом від страхової діяльності є більш впливовим фактором для аналізу ємності страхового ринку $\eta_{\text{чп}}$ за чистими преміями.

Висновки

Дослідження виявляє суттєвий вплив конкурентних механізмів на ефективність функціонування всієї страхової галузі. Отримано, по-перше, що зростання значення індексу Герфіндаля-Гіршмана відповідає зменшенню обсягів премій і доходів від страхової діяльності на ринку України, що означає, що чим меншою є конкуренція в Україні, тим меншим є обсяг страхових премій і доходів, що отримують вітчизняні страховики в цілому по ринку. По-друге, результати лінійної регресійної моделі щодо ємності страхового ринку дають два випадки: 1) зростання рівня конкуренції на страховому ринку збільшує частку активів і валових премій у обсязі ВВП країни; 2) зростання рівня конкуренції на ринку зменшує частку чистого доходу від страхування і частку чистих премій у ВВП країни. В першому

випадку суттєвим є вплив індексу HNI_A за активами страховиків і індексу $HNI_{\text{чд}}$ за чистим доходом. У другому випадку найбільш впливовим фактором для аналізу ємності страхового ринку за чистими преміями є індекс Герфіндаля-Гіршмана $HNI_{\text{чд}}$ за чистим доходом від страхової діяльності.

Рекомендовано Держфінпослуг для дослідження впливу конкуренції на ємність страхового ринку визначати індекс HNI_A за активами страховиків та індекс $HNI_{\text{чд}}$ за чистим доходом.

Аналіз показує необхідність зважених і науково обґрунтованих рішень з боку органів державного регулювання страхової галузі стосовно кількості страховиків на ринку і вимагає окремого дослідження цього питання на основі інших критеріїв ефективності страхової галузі.

Література

1. Шірінян Л.В., Шірінян А.С. Конкурентоспроможність страхового ринку України в сучасних умовах // Економіка України – 2011. – №7. – С. 37–48.
2. Hardwick P., Dou W. The Competitiveness of EU Insurance Industries // The Service Industries Journal. 1998. Vol. 18: 1. P. 39–53.
3. Ma Y.-L., Pope N. Foreign share, insurance density, and penetration: an analysis of the international life insurance market // Risk Management and Insurance Review, 2008. Vol. 11: 2. P. 327–347.
4. Cooke J. A. and Skipper H. D. An Evaluation of US Insurance Regulation in a Competitive World Insurance Market // American Enterprise Institute Conference on the Future of Insurance Regulation. – 2008. – July 9. – 25 p.
5. Murat G., Roger S., Tonkin R. S. and J'ttner D. J. Competition in the General Insurance Industry // Zeitschrift für die Gesamte Versicherungswissenschaft. 2002. Vol. 91: 3. P. 453–481.
6. Thorburn C. Insurers: Too Many, Too Few, or «Just Right»? Initial Observations on a Cross-Country Dataset of Concentration and Competition Measures // Policy Research Working Papers 4578. – 2008. – P. 1–23.
7. Бігдаш В.Д. Напрямки розвитку конкурентоспроможності вітчизняних страхових компаній // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економіка. Частина 1. – Збірник наукових праць. – 2009. – Випуск №3 (47). – С. 33–41.
8. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика. – Київ: Видавництво Київського національного економічного університету. 2009. – 283 с.
9. Єрмошенко А.М., Єрмоленко Л.В. Технологія аналізу конкурентної боротьби на страховому ринку // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – №2(21). – С. 48–55.

відіграє активну роль у формуванні постіндустріальної економіки» [23].

Стрижнем даного процесу виступає сільський соціум: сукупність людей, які мають спільне постійне місце помешкання, залежать один від одного у повсякденному житті та здійснюють різновидову діяльність з метою задоволення своїх економічних та соціальних потреб [6, с. 269]. Визначальною особливістю сільського соціуму порівняно з міським є домінантність природно-історичних чинників над соціально-економічними, специфічні спосіб життя та культура. Інакше кажучи, сільський соціум – це тип соціальності, що існує як стійка спільнота людей, зумовлена природними умовами організації її життя, сільським способом поселення та діяльності [7], а від співвідношення активної та пасивної його частин залежать перспективи розвитку села на майбутнє [2, с. 75].

Висновки

Отже, підсумовуючи все вище викладене, зазначимо, що селом можна вважати соціально-економічну систему, яка є частиною більш складної системи – суспільства країни. Ключовим елементом цієї системи є сільський соціум, забезпечення добробуту якого визначено метою соціального розвитку.

Перебіг цього процесу залежить від соціальних явищ. Зважаючи на тенденції, які характерні для розвинених країн світу, зокрема й країн Європейського Союзу, провідна роль у ньому має належати самим селянам, що за активної роботи адекватної аграрної політики держави та механізмів її реалізації сприятиме розвитку села в цілому.

Література

1. Аграрная политика / А.П. Зинченко, В.И. Назаренко, В.В. Шайкин и др.; под ред. А.П. Зинченко. – М.: КолосС, 2004. – 303 с.
2. Бондаренко Л.В. Жилищное строительство на селе / Л.В. Бондаренко. – М.: Росагропромиздат, 1988. – 77 с.
3. Вікіпедія. – Режим доступу: – <http://uk.wikipedia.org/wiki/Село>
4. Грушевський М. Ілюстрована історія України / М. Грушевський // Репринтне відтворення видання 1913 р. – К.: 1990. – С. 197–198.
5. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. редактор) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», – 2000. – 952 с.
6. Кваша А.Я. Проблемы экономико-демографического развития СССР / А.Я. Кваша. – М., 1974. – С. 20.
7. Конрад Ю. Податкова політика в Україні: підходи і перспективи / Ю. Конрад, І. Луніна // Економіка України. – 1996. – № 11. – С. 29–37.

8. Куцмус Н.М. Соціально-економічний розвиток села в умовах європейського вибору: дис... канд. наук: 08.00.03 / Наталія Миколаївна Куцмус. – Житомир, 2008. – 191 с.

9. Мендель И.Д. Кластерный анализ / И.Д.Мендель. – М.: «Финансы и статистика», 1988.

10. Обеспечить устойчивое развитие сельских территорий (по материалам международного экономического форума «Законодательное обеспечение устойчивого развития сельских территорий») // Экономика сельского хозяйства России. – 2005. – №8. – С. 10–13.

11. Про основні засади розвитку соціальної сфери села: Указ Президента України від 20 грудня 2000 року №1356/2000. – Режим доступу: – <http://agro.ua.net/laws>.

12. Прокопа І.В. Виробнича сфера села; сільське життєве середовище: Наук. вид. / І.В. Прокопа, Д.О. Мотруніч, Л.О. Шепотько. – НАНУ, Ін-т економіки, – К., 2001. – 119 с.

13. Прокопенко О. Сутність, роль та місце «сільського поселення» в розрізі регіональної економіки / О. Прокопенко // Регіональна економіка. – 2005. – №4. – С. 138–145.

14. Прокопишак К.В. Розвиток соціальної сфери села в умовах становлення ринкових відносин (на прикладі Карпатського регіону): дис... док. наук: 08.09.01 / К.В. Прокопишак. – Львів, 2003. – 498 с.

15. Смит А. Исследование о природе и причине богатства народов / А. Смит. – М., 1935. – Т. 1. – С. 134–152.

16. Туган-Барановський М.И. Социальные основы кооперации / М.И. Туган-Барановський. – М.: Экономика, 1989.

17. Туган-Барановський М.И. Політична економія: Курс популярний / М.И. Туган-Барановський. – К.: Наук.думка, 1994. – 264 с.

18. Устойчивое развитие сельских территорий. Вопросы стратегии и тактики. – М.: ФГНУ «Росинформагротех». – 2004. – 312 с.

19. Чаянов А.В. Избранные труды / А.В. Чаянов. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 432 с.

20. Чигирин В. Сільський соціум та його місце у системі соціально-економічних відносин / В. Чигирин // Економіка АПК. – 2004. – №8. – С. 150–153.

21. Шепотько Л.О. Сільський сектор України: на рубежі тисячоліть / Л.О. Шепотько, І.В. Прокопа, С.О. Гудзинський, В.Д. Яровий / У двох томах. Т. 2. – Соціальні ресурси сільських територій. – К.: Ін-т економіки НАНУ, 2003. – 466 с.

22. Юрчишин В.В. Сільські території як самоутворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. – №3. – С. 3–10.

23. Drucker P. Management: Tasks. Responsibilities. Practice / P. Drucker. – London, 1974.

ЗМІСТ

Макроекономічні аспекти сучасної економіки

ГЕРАСИМЕНКО В.В., ШАПОВАЛОВА М.М. Норми обов'язкового резервування як інструмент державного регулювання ресурсного забезпечення кредитування банками реального сектору економіки	3
ДЕШКО А.І., СЛІВАК А.Є. Інформаційно–методична підтримка моніторингу державних закупівель	9
ГАНУЩАК–ЄФІМЕНКО Л.М., СКОМОРОХОВ М.О. Інструменти регулювання спільної діяльності інтегрованих бізнес–структур	14
ПРЕДБОРСЬКИЙ В.А. Інституційні особливості корупційних процесів в Україні	16
СІТНИКОВА Н.П. Розвиток вітчизняної системи стратегічного планування: напрями та принципи реформування	22
КОЧЕТКОВ В.М., ПРУДНІКОВ А.О. Особливості акумуляції грошових коштів кредитними спілками України в період економічної кризи	29
ДІДКІВСЬКА Т.В. Місце інституту довіри у процесі удосконалення сфери державних фінансів	32
ВОРОНKOBA O.M. Міжнародний досвід організації податкової служби та його значення для України	36
ЮР'ЄВА П.Б. Пріоритетні напрями формування сучасної торговельної політики України	40
ЧЕРКАСОВ С.С. Теоретико–методологічний аспект дослідження економічної безпеки суспільства	47
ТОКАР В.В. Напрями реформування оподаткування майна в Україні	51
ТРОХИМЧУК В.В. Формування інституціонального середовища економічної влади: ринкова влада, її природа та форми прояву	56
СКИЦЕНКО В.Д. Оздоровлення фінансово–кредитної системи в Україні – шлях до стабільного розвитку економіки	61
НУСІНОВА О.В. Методичні підходи до оцінки рівня соціально–економічної безпеки	68
МЯГКИХ І.М. Проблеми оптимізації організаційних інтегрованих бізнес структур (ІБС)	73
КОКОВСЬКИЙ Л.О. Актуальні питання дослідження зовнішньоекономічної безпеки	77
ФОМІН І.С. Механізми контрзаходів у торговельній політиці України і ЄС	80
ШАБРАНЬКА Н.І. Аналіз факторних зв'язків між бюджетною та грошово–кредитною політикою та ІСЦ (інфляцією)	84
ЕШ С.М. Роль ринку фінансових послуг у підвищенні конкурентоспроможності фінансового ринку України	92

Інноваційно–інвестиційна політика

ПРОКОПЕНКО Н.С., ПОПРОЗМАН О.І. Аспекти управління інноваційною діяльністю підприємства	98
УС Р.Л. Нормативно–правове забезпечення аудиту інформаційних технологій	102
ІВАНОВА І.С. Економіка знань як передумова формування інтелектуального капіталу України	107
КОВБАН С.П. Інструменти та методи стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в Китаї	112
УМЕРОВ Р.Е. Аналіз зарубіжного досвіду інвестування інноваційного розвитку малого і середнього бізнесу	114

Економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності

ОМЕЛЬЧУК В.О. Динаміка комерційної та соціальної доступності житла в умовах кризи на ринку нерухомості в м. Києві	117
БУЖИН О.А. Управління продовольчою безпекою: якість продовольчої доступності	122
КУЛІНІЧ О.М. Сутність природних ресурсів із врахуванням міжнародних аспектів	126
КОКОДЕЙ Т.О. Методологічний підхід до формування оптимальної багатокомпонентної стратегії підприємства харчової галузі	131
КЛИМЕНКО Н.А. Суть кількісних підходів до менеджменту персоналу підприємства в сучасних умовах	136
КАРПУК А.І. Економічні інструменти регулювання господарської діяльності у сфері природокористування	139
ЛАВРОВ Р.В. Змістове наповнення та різновиди інноваційно–фінансових технологій банку	145
ЛИСЕНКО К.М. Вплив ситуації на ринку м'яса та м'ясопродуктів в Україні на повноту використання маркетингового потенціалу підприємства	148
ШІРІНЯН Л.В. Оцінка впливу конкуренції на макроекономічні показники страхової галузі України	153
ТУНІЦЬКА Ю.М. Конкурентні переваги як основа забезпечення конкурентоспроможності підприємства за умов відкритості національного ринку	159
ЗАБАЛДІНА Ю.Б. Сучасні підходи до оцінки конкурентоспроможності туристичних дестинацій	165
ЗАБУРАННА Л.В. Теоретичні підходи до класифікації туризму в сучасних умовах розвитку туристичного ринку	168

Розвиток регіональної економіки

ПЕТРЕНКО К.В. Соціогуманітарний розвиток регіонів України: оцінка та напрями зменшення диспропорцій	174
КОРОЛЬКОВА О.А., КОРОЛЬКОВА І.М. Проблеми та перспективи сталого розвитку автотранспортних підприємств Севастопольського регіону	177

Соціально–трудові проблеми

КАРПОВ В.М. Економічні та історичні передумови формування транспортної інфраструктури України	182
СІМЧЕНКО Н.О. Соціально відповідальна діяльність керівника: сутність, принципи та мотиви реалізації	188
ШУБАЛА І.В. Методичні аспекти комплексної оцінки рівня ефективної зайнятості населення	192
БУЛАХ Т.М. Теоретичні засади соціального розвитку села	196